

เทคโนโลยีแห่งตัวตน ในการยุติการพึ่งพายาเสพติด: การสร้างทฤษฎีฐานราก ตามแนวสร้างสรรค์นิยม

Technology of Self to end drug dependence:
Constructivist grounded theory

ปฤษฎา ชนะวราช
Prissana Chanawat

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีความประสงค์ที่จะเผยให้เห็นว่าการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดเท่าที่ผ่านมาไม่ได้สลایความเป็นตัวตนของผู้ติดยา คือ การปฏิบัติต่อผู้ติดยาที่เป็นเสมือนผู้ป่วยไร้อำนาจในการกำกับตนเอง และไร้ตัวตน งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การยุติการพึ่งพายาเสพติดด้วยตนเองสามารถกระทำได้ ภายใต้สภาวะการเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ งานวิจัยนี้ใช้แนวคิดเทคโนโลยีแห่งตัวตนได้ให้ความสำคัญกับ “ตัวตน” ของผู้เสพยา ในฐานที่เป็นองค์ประธานของกระทำที่เชื่อว่า ผู้เสพยาสามารถยุติการเสพยาได้ด้วยการคิดและตัดสินใจซึ่งก่อรูปขึ้นจากความต้องการที่จะยุติการเสพยาด้วยการเริ่มต้นจากการรู้เท่าทันในตราประทับจากสังคมให้มีฐานะเป็นผู้ติดยาและเป็นผู้เบี่ยงเบนการศึกษานี้ชี้ชวนให้เห็นว่า พลังอำนาจในตัวตนของผู้เสพยา ซึ่งเกิดจากความปรารถนาจากเบื้องลึกของจิตใจ คือ จิตสำนึกอันเป็นพลังผลักดันให้ผู้ติดยาสามารถยุติการพึ่งพายาได้ กระบวนการในการยุติการพึ่งพายาเริ่มต้นจากการที่ผู้เสพได้ผ่านประสบการณ์ของการได้รับความรัก ความห่วงใย และความผูกพันกับคนใกล้ชิดไม่ว่าจะเป็นครอบครัว เพื่อนหรือเพื่อนร่วมงาน งานวิจัยนี้จึงเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับความรู้ในการยุติการพึ่งพายาเสพติดผ่านวิธีวิทยาการสร้างทฤษฎีฐานรากตามแนวสร้างสรรค์นิยม

๒๓

ABSTRACT

This research demonstrates that drug addiction therapy in the past was a destructive process that made addicts powerless. This study indicates that termination of drug dependence is conditioned by respecting the dignity of the addicts as human beings. This study uses the concept of technology of self, which emphasizes the “self” of drug addicts. The study suggests that drug addicts can end addiction through their will and their own decision. The process of ending drug use begins with the understanding of the stigmatization imposed by society toward drug addicts and deviants. This study reveals that self-power develops from an addict’s own desire. A sense of integrity in ending drug dependence emerge from the drug addict’s experiences in getting love, care, and commitment from family, friends, or colleagues. This research is intended to open a new area of research on ending drug dependence through the use of constructivist grounded theory.

จุดเริ่มของการทำวิจัยเรื่อง “เทคโนโลยีแห่งตัวตนในการยุติการพึ่งพายาเสพติด”

จุดเริ่มของงานวิจัยนี้ เกิดจากการที่ผู้วิจัยมองเห็นว่า ทุกวันนี้การแก้ปัญหาด้านยาเสพติดถูกใช้เป็นจุดขายโดยเชื่อมโยงกับนโยบายการทำงานของทุกๆ รัฐบาลให้ดูเสมือนว่า มีความสำเร็จอยู่เสมอ ขณะเดียวกันปัญหานี้ ก็ถูกนำมาใช้สร้างความหวาดกลัวให้กับผู้คนเพื่อที่จะสร้างศรัทธาและความไว้วางใจให้กับการบริหารประเทศ แม้ว่ารัฐบาลจะถูกเปลี่ยนไปหลายยุคหลายสมัย ปัญหาด้านยาเสพติดของไทยก็ยังดำรงอยู่และถูกใช้เป็นข้ออ้างอีกหลายประการวนเวียนเปลี่ยนไปมา ปัญหาด้านยาเสพติดได้ถูกนำมาใช้เป็นลูกล่อลูกชนให้กับกระบวนการที่ต้องการแปลงเป็นนโยบายอย่างต่อเนื่อง แต่ไม่ว่าจะกล่าวถึงปัญหานี้ในลักษณะใด ดูเหมือนทุกฝ่ายจะยอมรับกันว่าปัญหายาเสพติด ไม่มีวันจะหมดไป แม้ว่าจะทำการปราบปรามแล้วอาจจะลดลง หลบหายไปจากสายตาคนไปเป็นบางครั้งบางคราว แต่แล้วก็ผุดโผล่กลับมาสร้างความหวาดระแวงให้กับผู้คนได้อีกไม่รู้จบ

ภายใต้ระบบการคำที่ถูกเรียกว่ามีศีลธรรมนั้น สารหรือสิ่งเสพติดเป็นสิ่งที่ถูกนิยามว่า “ผิดกฎหมาย” ผู้เสพยาถูกมองเป็นเหยื่อของภัยร้ายแรงที่กำลังคุกคาม และถูกตัดสินจากสังคมว่า ผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรมและขาดความรับผิดชอบ ไม่มีค่า ไม่มีราคาสำหรับสังคมธุรกิจการค้าที่มีศีลธรรมอีกต่อไป และที่สำคัญที่สุด ผู้เสพยาถูกกีดกันมิให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งนี้โดยอาศัยกฎเกณฑ์ที่กำกับสังคม และด้วยมาตรการหลายอย่าง เช่น ด้านกฎหมาย ศาสนา และสังคม มีผลให้ผู้เสพยาทั้งหลายนั้นถูกจัดให้เป็นผู้ป่วยตามคำตัดสินของแพทย์และผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยามีผลให้ผู้เสพยาถูกกระทำได้ ๒ แนวทาง คือ หากผู้เสพขาดขัน ไม่ยินยอมให้ “จัดการ” ตามมาตรการของสังคม พวกเขาจะได้รับโทษทางกฎหมาย ถึงจำคุก แต่หากยินยอมและมีสำนึกในความผิดต้องการกลับตัวให้ดีขึ้นว่าเป็น “คนดี” ตามอุดมคติของสังคม พวกเขาจะถูกจัดการให้เข้ารับการบำบัดในวิธีใดวิธีหนึ่งว่า ซึ่งก็ได้ชื่อว่า “คุก” เช่นเดียวกัน แต่ถูกนิยามชื่อไว้ต่างกันตามกลุ่มผู้ดำเนินการ ครั้นเมื่อผู้เสพยาได้ผ่านการบำบัดรักษาแล้ว แต่กลับย้อนไปเสพยาอีกจะด้วยเงื่อนไขใดก็ตาม ผู้เสพก็ถือว่าเป็นผู้เสพยาและยังคงถูกประทับตราว่าเป็น “คนติดยา” ซึ่งเป็นการกล่าวโทษให้กับพวกเขา แม้ว่าพวกเขาจะยุติการเสพยาแล้วก็ตาม การถูกตีตราว่า “เสพยา” เป็นร่องรอยของประวัติส่วนบุคคลให้ต้องเป็นจำเลยและถูกกีดกันจากสังคม ด้วยทัศนคติของสังคมที่มองคนติดยาว่า “เป็นโรค” คนเสพยา จึงต้องกลายเป็นสิ่งอันตราย เป็นสิ่งสกปรก ไม่ควรเข้าใกล้ จนกล่าวได้ว่า คนติดยากลายเป็นคนขายขอบของสังคม เป็นผู้เบี่ยงเบน เป็นผู้ที่เป็นปัญหาสังคม เป็นคนละกลุ่มคนละพวกกันโดยผู้ที่ไม่ติดยา

การถูกทำให้เป็นขายขอบของบุคคลที่ติดยานั้น นำไปสู่การจัดการ (Intervention) หลากหลายรูปแบบ เพื่อเป็นการลงโทษบุคคลที่เรียกสังคมกล่าวว่า มีความเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐาน (norm) อันดีงามของสังคม จะเห็นได้นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 17-18 บุคคลที่ต้องเสพของมีนเมา หรือสิ่งเสพติดจะถูกกระทำให้อับอาย ขาดหน้าต่อสังคม ถูกทรมานทางร่างกาย รวมทั้งการลงโทษและตีตราและทำงานเยี่ยงทาส ส่วนมุมมองของศาสนานั้นก็ถือว่า การติดยาเป็นบาปและเสื่อมเสียด้านศีลธรรม พฤติกรรมของคนติดยาถูกมองว่า น่าเหยียดหยาม ส่วนแบบแผนการบำบัด

คนติดยานั้นเล่าถูกกำหนดขึ้น โดยผู้มีอำนาจความรู้ด้านการแพทย์ ซึ่งการกำหนดวิธีการบำบัดรักษาตามแผนการรักษาของแพทย์ ผู้บำบัดรักษามีสถานภาพและอำนาจที่อยู่เหนือผู้ที่ติดยาเสพติดและครอบครัวยุติภายใต้ความรู้แนวคิดวิทยาศาสตร์ กระบวนการที่จัดขึ้นมามีบำบัดรักษาผู้ติดยา คือ ความรู้ที่เป็นความเชี่ยวชาญชำนาญ เฉพาะด้านในการพยายามเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตผู้เสพติดให้เปลี่ยนเป็นคนปรกติได้ในวิถีชีวิตทันสมัย

แต่กระบวนการเหล่านี้ได้ละเลยปัญหาอื่นๆ เนื่องจากการที่แพทย์หรือนักจิตวิทยา ตลอดจนนักจิตบำบัด ไม่สามารถจะบำบัดรักษาผู้ติดยาให้หายขาดได้โดยการพยายามวางระเบียบปฏิบัติการทางการแพทย์ แล้วทำให้ผู้เสพติดมีอาการดีขึ้น ตามที่แพทย์และบุคลากรที่ได้รับการฝึกฝนมา เพื่อจะเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานผู้ป่วยอย่างกระตั้นหัน ในรูปของปฏิบัติการบังคับทางร่างกายและการกล่อมเกลาด้วยกระบวนการทางจิตใจ โดยการวางเงื่อนไขผ่านผู้เชี่ยวชาญที่คำนึงถึงสภาวะทางสังคมมากกว่าจะคำนึงถึงตัวบุคคลที่เสพติดแต่ละคน ซึ่งผู้ติดยาอาจต้องการ “อย่างอื่น” ที่อาจช่วยตัวเขาได้โดยตรงมากกว่าวิธีการทางการแพทย์ ในขณะที่แพทย์ นักวิจัยและนักวิทยาศาสตร์ มักจะพากันหันไปเชื่อว่า การค้นพบวิธีการทางเคมีใหม่ๆ นั้น จะทำให้ช่วยแก้ปัญหาได้

แต่สิ่งที่เป็นประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยมองเห็น คือ ปัญหาเสพติดยังคงดำรงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีผู้ติดยาอีกจำนวนไม่น้อยที่ย้อนกลับมาเสพติดใหม่ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ปรากฏการณ์ดังกล่าว ล้วนเป็นที่รับรู้กันทั่วไปในสังคม แต่สิ่งที่ยังไม่เป็นที่รับรู้ และไม่ได้รับความสนใจจากสังคมเท่าที่ควร คือ มีผู้เสพติดกลุ่มหนึ่งสามารถยุติการพึ่งพายาเสพติดได้ด้วยตนเองด้วยความคิดที่เป็นอิสระ สิ่งต่างๆ ดังกล่าว จึงก่อให้เกิดประเด็นคำถามในงานวิจัยครั้งนี้ว่า บุคคลที่เคยเสพติดเหล่านั้นสามารถหาทางยุติการเสพติดให้กับตนเองได้อย่างไร และผู้เสพติดเหล่านั้น มีกระบวนการอย่างไร จึงสามารถหยุดตัวเองจากการเสพติดได้ ซึ่งคำตอบต่อคำถามนี้มีความสำคัญกับผู้วิจัยอย่างยิ่ง เนื่องด้วยหน้าที่การงานของผู้วิจัยที่เป็น “ครู” ทำให้ผู้วิจัยต้องเผชิญกับภาวะการณ์ที่ต้องมีส่วนร่วมกับบุคคลแวดล้อมผู้เข้าช่วยเหลือคนติดยา เช่น ญาติ พี่น้อง เพื่อน ผู้ร่วมงาน ในการเข้าจัดการกับผู้เสพติดตลอดมา ซึ่งส่วนใหญ่ล้มเหลว

ฉะนั้นหากผู้วิจัยได้มีโอกาสทำความเข้าใจร่วมกันกับผู้ที่สามารถยุติการเสพติดด้วยตนเองแล้ว จักได้มีโอกาสเผยแพร่ข้อเสนอ เพื่อหาทางออกในการแก้ปัญหาการยุติการที่พึ่งพายาให้หลากหลายมากยิ่งขึ้น

ความเบื้องต้นดังกล่าว เป็นจุดเริ่มของผู้วิจัยที่จะเล่าเรื่องประสบการณ์ชีวิตในการทำวิจัย เรื่อง “เทคโนโลยีแห่งตัวตนในการยุติการพึ่งพายาเสพติด” โดยได้กำหนดให้มีจุดประสงค์ที่จะเปิดเผยให้เห็นว่า การบำบัดยาเสพติดที่ผ่านมานั้นได้มีส่วนสลายตัวตนของผู้เสพติดด้วยทัศนะยมุมมองที่เห็นว่าผู้เสพติดเป็นผู้ป่วย แต่ด้วยจุดยืนของผู้วิจัยเองแล้วเห็นว่า ผู้เสพติดนั้นเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรี ย่อมเป็นผู้มีความสามารถในการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง หาวิธีการที่เหมาะสมให้กับตนในการที่จะทำให้ตนหลุดพ้นจากการพึ่งพายาได้ ส่วนพวกเขาจะมีกระบวนการและรายละเอียดอย่างไรนั้น ผู้วิจัยจักต้องศึกษาโดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน และร่วมกันแบ่งปันแลกเปลี่ยนทัศนะยมุมมอง ความรู้สึก ความเข้าใจ ร่วมกันประกอบสร้างขึ้นมาให้เป็นความรู้ชุดหนึ่ง

กระบวนการค้นการแก้ปัญหาเด็กติดยาเสพติดสู่กระบวนการวิจัย

กระบวนการในความพยายามแก้ไขปัญหายาเสพติดของผู้วิจัย แบ่งได้เป็นสองระยะ คือ ระยะที่ผู้วิจัยประกอบการทำงานในอาชีพข้าราชการครู ที่แต่เดิมผู้วิจัยมีทัศนะยมองโลกแบบปฏิฐานนิยม คล้อยตามและถูกครอบงำด้วยแนวคิดวิธีทางวิทยาศาสตร์ เชื้อมั่นในแนวทางของเหตุและผล ส่วนในระยะต่อมา คือ ระยะการเคลื่อนย้ายของกระบวนการค้น โดยผู้วิจัยเริ่มเปลี่ยนมุมมองของปัญหา และปรากฏการณ์ตั้งคำถามต่อแนวทางการบำบัดรักษาเสพติดที่เคยมีมา กับความสามารถในการยุติการเสพติดของเด็กจำนวนหนึ่ง และได้เริ่มดำเนินการงานวิจัยในครั้งนี้

ด้วยภาระการงานของความเป็นครู ที่รับภาระด้านการถ่ายทอดอุดมการณ์ และความรู้ให้กับเด็กที่กำลังอยู่ในวัยเรียนในห้องถิ่นของผู้วิจัย ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบปฏิบัติของความเป็นข้าราชการ ประกอบกับเป็นบุคคลที่เกิด ศึกษา เติบโตและ

ทำงานอยู่ในท้องถิ่นตลอดมา ทำให้ผู้วิจัยมีสัมพันธภาพอันดีกับเด็กนักเรียน ผู้ปกครอง และผู้คนหลากหลายในท้องถิ่น จากสัมพันธภาพที่ดีในท้องถิ่น ทำให้ผู้วิจัยรับรู้ เข้าใจปัญหาของเด็กๆ ที่เป็นศิษย์ในท้องถิ่น โดยเฉพาะสภาพของสถาบันการศึกษา ขนาดใหญ่ที่เป็นที่รวมของลูกหลานของคนทุกระดับในท้องถิ่น โดยที่ผู้วิจัยเองก็มัก เปิดโอกาสให้บรรดาศิษย์ได้พูดคุยถึงปัญหาต่างๆ ของพวกเขาอย่างเปิดเผย รับฟังความคิดเห็น แสดงทัศนคติต่อเรื่องต่างๆ อย่างตรงไปตรงมา เข้าช่วยเหลือและ เคลื่อนไหวเคียงข้างศิษย์ตลอดมา จึงทำให้ผู้วิจัยเป็นศูนย์รวมของการปรึกษาหารือ เรื่องต่างๆ อันเป็นปัญหาของศิษย์จากตัวศิษย์โดยตรงหรือจากผู้ปกครองก็ตาม ปัญหา ทั้งหลายนั้นได้แก่ ปัญหาด้านการเรียน ความประพฤติ สังคม สุขภาพ และปัญหา เรื่องเพศ เป็นต้น ในปัญหาทั้งหลายนั้น มีปัญหาด้านยาเสพติดรวมอยู่ด้วย

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญที่หาทางออกได้ยากลำบากที่สุด เนื่องจาก ผู้ที่ตกลงไปในปัญหานั้น เป็นเด็กที่เกี่ยวข้องทั้งผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และเจ้าหน้าที่ อีกหลายฝ่าย ผู้วิจัยได้เห็นภาพอารมณ์ที่เป็นความตื่นตระหนก ความทุกข์ ความวิตก เดือดร้อน ความตึงเครียดของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ล้วนตอกย้ำ ผลักดัน ให้ผู้วิจัยต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง สืบเสาะพฤติกรรม แกะรอยเส้นทางการค้ายาเสพติด วงการค้ายาเสพติดทั้งระดับจัดจำหน่ายและสายการผลิตอย่างลับๆ เพื่อนำมาเป็น ความรู้ ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ ทำให้ได้ทราบที่มาที่ไปของการผลิต ราคา และการจัดจำหน่าย ตลอดจนสายพานลำเลียงยาเสพติดจากแหล่งผลิตจนถึงมือ ผู้บริโภค และผู้วิจัยก็ได้ข้อสรุปสำคัญว่า ขบวนการนี้มีกลไกการบริหารจัดการที่ 'สลบซับซ้อนจนยากที่จะทำลายลงด้วยความสามารถระดับบุคคล ในโอกาสเดียวกัน นั้น ผู้วิจัยได้รับรู้และทำความเข้าใจโลกของผู้เสพยาได้จำนวนหนึ่ง สามารถเข้าถึง กระบวนการเข้าสู่โลกและการอยู่ในโลกของการพึ่งพิงยาที่สามารถให้ความสุข แก่ชีวิตของพวกเขาได้อย่างน่าอัศจรรย์ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง จนเขาต้องถวิลหามันไป ตลอดชีวิต ความทรงจำเกี่ยวกับความสุขระดับเหตุการณ์ของพวกเขา ตรงตรง ไม่รู้ลืม ผู้วิจัยถามพวกเขาเมื่อใดพวกเขาพร้อมจะอธิบายสรรพคุณของมันได้อย่างประทับใจ ทุกครั้งจนทำให้พวกเขาลืมทุกสิ่งทุกอย่าง กีดกันตัวเองออกจากพ่อแม่ พี่น้อง ญาติมิตร ที่หวังดี จนกลายเป็นกลุ่มปรักปรำต่อโลกอันดีงามของสังคมไปได้ยาวนาน เด็กๆ

ที่เสพยา ต่างมีโลกของตน โดยมียาเสพติดเป็นตัวดำเนินการ พวกเขาเรียนรู้ที่จะทำได้ตั้งแต่ผลิต ชื่อ ขาย แลกเปลี่ยน ใช้จ่ายสังคม สร้างพันธมิตร สร้างเป็นสิ่งที่ล่อใจเพศตรงข้าม ใช้เป็นอุปกรณ์ตอบโต้เรียกร้องในสิ่งที่ตนต้องการ ดังเช่นคำบอกเล่าต่อไปนี้

เนม(นามสมมุติ): หนูติดยาเพราะอยากประชดแฟน บอกให้เขาเลิกแต่เขาไม่เลิกเลยแกล้งเสพยาบ้าง

ตัน(นามสมมุติ): เมื่อยาม้าเข้ามา ผมต้องเสพ เป็นหัวหน้าต้องนำเขาก่อน

โต(นามสมมุติ): ผมมียาม้าขาย ผู้หญิงมีให้เลือกได้ตามสบาย

ตั้ม(นามสมมุติ): ผมแกล้งเสพยาเพื่อให้พ่อเจ็บบ้างให้สมกับที่พ่อทำกับผม
(สัมภาษณ์วันที่ 25 มกราคม 2549)

พวกเขาพาตัวออกไปไกลห่างจากโลกใบเดิมจนยากที่จะหวนกลับมาได้ เมื่อผู้วิจัยเข้าไปสัมผัส ก็ต้องใช้วิธีจิตวางตนเองให้อยู่รอดปลอดภัย เนื่องจากสวมฐานะเป็นข้าราชการอันมี “วินัย” ชุดหนึ่ง กำกับบทบาทอยู่ อีกทั้งความเป็นครูที่ทับซ้อนอยู่ ยิ่งเพิ่มความคาดหวังจากสังคมสูงมากขึ้นยิ่งทำให้การวางตัวลำบากยิ่งขึ้น หากแต่เพราะสัมพันธภาพระหว่างผู้วิจัยกับผู้เสพมีอย่างเหนียวแน่น มิตรภาพ ความเข้าใจ การให้เวลา ให้ความช่วยเหลือ ในโอกาสต่างๆ สิ่งเหล่านี้เป็นต้นทุนสำคัญ รวมทั้งวิธีการพาตัวให้สนใจจับต้องได้ยากทำให้หลุดพ้นจากกรอบของความเป็นข้าราชการหรือความเป็นครูไปได้ เมื่อถึงคราวที่จำเป็น

การพบปะพูดคุยระหว่างผู้วิจัยกับผู้เสพ มีทั้งความเป็นส่วนตัวระดับสูง และภาพที่สังคมมองเห็น ที่สามารถทำความเข้าใจได้เป็นปกติ มีหลายครั้งที่ผู้ปกครองเอง นำปัญหาของบุตรมาปรึกษาหารือเอง ปัญหายาเสพติดก็ได้รับการปฏิบัติอยู่ในแนวทางเดียวกันกับกระบวนการทัศนหลักในการบำบัดรักษาผู้ติดยา คือ ผู้วิจัย ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้อง ต่างใช้ทุกวิถีทาง ไม่ว่า ปล่อยปละ โยน บีบบังคับ ล้อมจับ หรือวางยานอนหลับ เพื่อนำผู้เสพไปบำบัดรักษายังสถานบำบัด ซึ่งได้รับความร่วมมือระยะแรกๆ ต่อมาถูกต่อต้าน ขัดขืน กลับมาเสพใหม่ พวกเขาให้เหตุผล เรียกร้อง

คร่ำครวญ และปฏิเสธความร่วมมืออย่างเด็ดขาด แต่ไม่มีใครรับฟัง ดังถ้อยคำที่ยกให้เป็นตัวอย่างต่อไปนี้

เจมส์(นามสมมุติ) : ผมเองถูกปลุกให้ตื่นแต่เช้า ทั้งที่อยู่ที่บ้านผมตื่นเที่ยง ผมต้องวิ่ง แต่ไม่ใช่วิ่งเล่นโดยอิสระแต่ต้องวิ่งเป็นแถว เรียงตามลำดับ ตามกำหนดเวลาให้ออกกำลังกาย ผมเห็นหลายคนเหนื่อยแล้วอยากหยุด แต่มีคนคุมอยู่ ยืนมองไล่ดูทีละคนทีละคน จับจ้องไม่วางตา โดยเฉพาะคนที่เข้ามาใหม่ ถ้าอยู่ข้างนอกผมคงนั่งลงเล่นๆ สูดอากาศบริสุทธิ์กับมุมไฉมหนึ่ง แต่วันนี้ต้องฝืนร่างกายวิ่งต่อไป ขาปวดแล้วปวดอีก ล้มบ้าง ถูกเขาลงบ้าง ก็ต้องวิ่ง อยากรจะกลานเหลือนทนแล้ว แต่ต้องกัดฟัน แค่กิจกรรมแรกก็บอกผมแล้วว่า ผมไม่ไหวแน่ ถ้าต้องวิ่งทุกวัน แต่ก็พยายามไปก่อน เพิ่งจะมาเดี๋ยวเขาจะลงโทษเอา อย่างน้อยๆ ก็ถูกตำหนิ เขาคงไม่รับรู้หรอกว่าผมไม่ชอบการวิ่ง จากนั้นก็ไปกินอาหารเช้า อันนี้ก็แหย่หนักผมเห็นข้าวต้มน้ำใสๆ ความหามู มีแต่เศษๆ อยู่ไม่มาก ช้อนขนาดใหญ่ใส่ตักแทบจะไม่มีชิ้นมาให้สัมผัสลิ้นเลย แล้วยังต้องต้อนมันในถาดหลุมอีก เสียงดังแกรกราก นากลัว ผมนึกถึงที่แม่ทำ “เบร็คฟาส” ให้ผมอย่างดี มีน้ำส้มวางเคียงข้างสีสันทันชวนรับประทาน เสียดยที่ตอนนั้นผมไม่ค่อยจะแตะต้องมัน ปล่อยให้จนเย็นแข็งแล้วกวาดทิ้งไป ผลไม้ที่มีให้เป็นสับปะรด 1 ชิ้น น้ำเปล่า ขนมหัน 2 อัน มันข้างเป็นเมนูที่เหมาะสมสำหรับคนที่ไม่อยากเป็นคนเสียจริง เจ้าจุดที่บ้านผมเห็นมันคงหัวเราะซ้ำที่ผมต้องมานั่งละเลียดอาหารมื้อแรกที่เป็นเช่นนี้ มันเป็นกิจกรรมที่ 2 ที่ผมต้องกลักลิ้นให้ผ่าน ลำคอเพราะคนคุมที่ยืนเรียงรายอยู่นั้นคอยสังเกตผมอยู่ นี่ถ้าเป็นข้างนอก ผมคงยั่วเย้าให้พวกเธออายมวนบ้างแล้ว แต่ทำที่เธอมิได้เหนียมอายเช่นนั้นเลย ผมเลยแหยง ทำเป็นว่ากินได้ ทั้งที่อยากบ้วนทิ้งปาทาถหลุมกับขอนไปชะคนละทางให้มันสะใจเหมือนเวลาล้มโต๊ะอาหารเมื่อยามมีเรื่องทะเลาะกับคู่ปรับ

ผมเคยมีความรู้สึกที่ว่า ผมถูกพาตัวมารักษาหรือผมถูกคุมตัว น่าจะเป็นอย่างหลังมากกว่านะ อย่างเมื่อตอนไปให้หมอตรวจสั่งยาแล้วให้กินยาเมธาโดนชนิดเม็ด ผมก็ได้รับอนุญาตให้กลับมานอนพักได้ยาวนานเป็นวันๆ เลย เพราะเพิ่งเข้ามากินยาแล้วผมก็เคลิ้มหลับสบายดี หลับไปแล้วผมฝันภาพหลอนเห็นแม่ เห็นเพื่อนๆ

ตีกับยามหน้าประตูผมลุกขึ้นสู้กับยามสุดฤทธิ์แต่พอรู้สึกตัวไม่ใช่สู้กับยามหรือครับ มีคนอื่น ๆ ที่ติดยาด้วยกันจับผมยึดไว้กับเตียงแล้วผมดิ้นรน มาทราบทีหลังว่า ผมอาละวาด ผมพยายามสะบัดให้หลุดจาก 4 คนที่ยึดผมไว้ ดิ้นจนสุดแรงแต่คำสั่งเพิ่มเติมว่าจับให้แน่น ระวังหลุด! อย่าปล่อย! เอาเขาคดท้องไว้ เอามือจับหัวกดด้วย คอว่าหน้าอย่าให้จุกโดนพื้น กดหัวไหล่ กางขาออกจะได้ดิ้นไม่ได้มีผ้าเย็นมาลูบ ท้ายทอยด้านหลัง เสื้อผ้าผมหลุดหมดแล้วเหลือแต่กางเกงใน อันเป็นสมบัติที่ผม มีติดตัวอยู่ขณะนี้ ผมถูกจับเอาอะไรก็ไม่รู้ใส่ปาก แล้วพยาบาลฉีดยาผม ผมหมด เรี่ยวแรงดิ้นรน ผมหลับไปนานมากหลายชั่วโมง ไม่ได้กินอาหารแต่ได้ดื่มน้ำใสๆ เย็นๆ จากผู้บำบัดด้วยกัน วันนี้ร่างกายสกปรก ถูกสั่งให้ไปอาบน้ำแล้วเข้านอน ผมหลับไปอีก. . .”

. . . อาจารย์จิตตวิเวกของผม ไม่เคยถูกตีกรอบเลยนะ ติดยาแล้วเดินทางได้ ทั่วประเทศไม่อยู่ติดที่เลย แล้วต่อมาจะบำบัดยานะยะ ช้อแรกเลยเข้าโรงพยาบาล พอเห็นโรงพยาบาลแล้วก็ดูร้วก่อนเลยรู้ว่ามีความเขาเขตแล้วเราถูกจำกัดพื้นที่แล้วเรา ดูความสูงเลยนะครับ ปีนอย่างไร พ้นออกไปเป็นอะไร พิจารณา สิ่งที่มีนกันอยู่ ก่อนเลยบ้านผมมีรั้วตั้งหลายชั้นหลายตอนแต่ผมไม่ยกกะรู้สึกอะไรจะเข้าออกเมื่อใด ข้ามไปตรงไหนมันไม่เป็นไร แต่ที่นั่นมันไม่ใช่แล้ว จุกจิก แต่ใหญ่โตเรียงยาวให้เห็น อาณาเขตของชีวิตช่วงที่อยู่ที่นี่แล้วไง มีสนามหญ้า แต่ก็ไม่ได้อนุญาตให้เดินเล่นได้ มีต้นไม้เรียงเป็นแถว กันรั้วเป็นเขตหวงห้าม ห้ามก้าวล่วงมาคบค้าสมาคมกัน หน้าต่าง มีเหล็กดัดติดไว้หมด ประตูมีลักษณะพิเศษ จัดทำไม่ สิ่งเหล่านี้ก็คงไม่พันการกัน ไม่ให้พวกเราออกไป อาณาเขตที่ว่ามีได้มีสิ่งอำนวยความสะดวกภายนอก แต่ กลับห้ามมิให้เราออกไปบริโภคข้างนอก มีเพียงการอนุญาตให้บริโภคร้านค้าเล็กๆ ซึ่งตอบสนองชีวิตเราไม่ได้ทุกอย่างหรือครับ อย่างน้อยอาหารที่ผมชอบกินก็ไม่มี ของใช้ที่เคยใช้ที่บ้านผมก็ไม่มี แต่มีอะไรก็ไม่รู้ที่ผมไม่ชอบ เป็นอันว่าผมต้องกิน อาหารตามคุณภาพที่เขาเห็นว่าเอาแค่อายุได้แต่ผมไม่ใช่อะไรแค่นั้น อันนี้เป็นเหตุผล ที่ 2 ที่ผมปฏิเสธ นอกเหนือจากวิธีการรักษาของที่นี่ มันไม่ใช่รักษา เอาผมมากักกัน ให้ก้าวล่วงความทรมานด้วยวิธีที่โหดร้าย ทำร่างกายให้ชินกับการไม่มียา แต่ผมเป็นคน นะครับ คนที่ต้องการอบรมสั่งสอนด้วยวิธีการที่ผมเองต้องเห็นด้วย มันคือ

การฝึกละครสัตว์ ซึ่งมนุษย์ที่ไหน ใครจะยอมได้ตลอด ยิ่งภายในห้องพักนะครับ นอนกันอย่างกับकुเลย ที่นอนส่วนตัวแคบๆ โลงๆ ข้าวของเครื่องใช้จะมีมากกว่านี้ไม่ได้ มันจำกัดตามสถานที่ครับ ผมชอบกินน้ำเย็น เอ้า! ต้องเดินข้ามไปขอในจุดที่ตั้งไว้ มันไม่สะดวกเลยนะผมบอกตรงๆ เขากลับมากคือ กลับพวกผมรวมตัวกันก่อนเหตุ เราจึงปรับเปลี่ยนที่นอน สถานที่ทำกิจกรรมไม่ได้เราจะแยกตัวไปอยู่ผู้เดียวนานเกินไปก็ไม่ได้ มันน่าระแวงและสงสัยไว้ก่อนว่าผมจะทำอะไรผิดๆ”

(สัมภาษณ์วันที่ 20 ธันวาคม 2548)

ส่วนตัวผู้วิจัยเองนั้นมีส่วนอย่างมากในการรับฟัง เพราะเรา (ผู้วิจัยกับเด็ก) มักจะมีจุดยืนเคียงข้างกันตลอดมา แต่ทางออกที่ดีที่สุด คือ การประนีประนอมให้ทุกฝ่ายสงบ กลยุทธ์การต่อสู้อย่างผู้เสพกับผู้เข้า “จัดการ” จึงปรับเปลี่ยนนำมาใช้ขับเคลื่อนอย่างเข้มข้น นำสนใจศึกษาอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้ใหญ่เชื่อตรงกันว่าเด็กหลงผิด ไม่รักดี พลัดพลั้งในชีวิต ดิตยาเพราะถูกล่อลวง เพื่อน ๆ ชักพา พ่อค้า ล่อหลอก บางรายก็สรุปว่า เป็นเคราะห์กรรม และวาสนาของเด็ก ทว่าสภาพการณ์แบบนี้ ไม่มีใครเป็นฝ่ายชนะ อิทธิพลของฤทธิ์ยาบังคับลงไปถึงจิตใจและอารมณ์ แม้ว่าจะผ่านสถานบำบัด เด็กเหล่านั้นก็กลับออกมาเสพใหม่ แม้ว่าสาบานกับพระสงฆ์ที่นับถือก็กล่าฝิดคำสาบาน ดิตคุออกมาก็แสวงหามาเสพได้ใหม่ ลืมทุกข์ลืมโศกที่เคยได้รับความจากความทรمانในคุกจนหมดสิ้น

ระยะเวลาแห่งการต่อสู้ขับเดี่ยวยาวนาน 5 ปีหรือ 10 ปีหรือมากกว่านั้น สร้างความทุกข์ ความแตกแยก ความเสียหายให้กับตนเองและครอบครัว ผู้เสพหลายคนหลุดเข้าไปในวงจรค้ายา เป็นสายจำหน่าย เป็นตัวการขนส่ง ลำเลียงตลอดจนเป็นเด็กเดินยาและสุดท้ายต้องตายอย่างอนาถก็มีไม่น้อย วิถีชีวิตของพวกเขาอยู่ในโลกที่ไม่ได้รับการยอมรับยาวนาน ผู้วิจัยและผู้ปกครองต่างเห็นดเห็น้อยหมดกำลังใจ เพราะกระบวนการที่เชื่อเสมอมาว่า ต้องเข้าแก้ไขตามสาเหตุ คือ ต้องช่วยเหลือ ต้องแก้ไข ต้องบำบัด ตัดทางลำเลียงยา ต้องเอาชนะยาเสพติด โดยเริ่มต้นที่ร่างกาย บำบัดด้านจิตใจ แก้ไขออกแบบสภาพสังคมใหม่ แต่ปัญหาติดยากก็กลับมาอีก สุดท้ายก็สูบบ้าง ถอยบ้าง ไปตามสภาพของแต่ละคน ในที่สุด

“ผู้กระทำการ” ทั้งหลายก็ได้แต่ให้กำลังใจกันเอง และแล้ววันหนึ่ง กระบวนทัศน์ในการแก้ปัญหาของผู้วิจัยได้เปลี่ยนไป เมื่อเด็ก ๆ จำนวนหนึ่ง สามารถหยุดตัวเองได้ในยุติการพึ่งพายาเสพติด สิ่งเหล่านี้สร้างความดีใจ ระคนประหลาดใจและความรู้สึกเหมือนฝันไปให้กับผู้จัดการปัญหาเสพติดทั้งหลาย

ในช่วงเวลาแห่งการประเมินระหว่างความฝันกับความจริงของพวกผู้ใหญ่ทั้งหลายนั้นเป็นเวลาที่ผู้วิจัยต้องศึกษาต่อระดับปริญญาเอกด้วยสภาพการณ์ที่เผชิญอยู่กับแนวทางการศึกษาตามกระบวนวิชา ทำให้ผู้วิจัยตั้งข้อสงสัย หยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นคำถาม หาคำตอบอย่างมีระบบ พร้อมกันนั้นก็ชักชวนเหล่าผู้ปกครอง พวกพี่น้อง พี่ศิษย์ที่หยุดยาได้ด้วยตนเองให้กลับมารวมกลุ่ม แลกเปลี่ยนแบ่งปันประสบการณ์ โดยที่ผู้วิจัยรับบทเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าทางทฤษฎีที่สามารถจะนำมาช่วยในการมองปัญหาที่เหมาะสม มีอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิคอยชี้แนะแก้ไขจุดเป็นบูปการีทางปัญญา เด็ก ๆ เหล่านั้นพากันประมวลประสบการณ์ของตนและของเพื่อน รื้อฟื้นความทรงจำแต่ก่อน รำลึกถึงเหตุการณ์ที่ร่วมกัน ทั้งทุกข์ ทั้งสุข สนุก โศกเศร้า ในประวัติศาสตร์ชีวิตของแต่ละคน ถูกจับมาเป็นประเด็นเรื่องราวปะติดปะต่อเป็นเรื่องราวที่สมบูรณ์ ทุกฝ่ายผลัดกันเล่าผลัดกันถามถึงเรื่องราวของกันและกัน ถ่ายทอดสู่ผู้วิจัยให้ได้วิเคราะห์เทคโนโลยีแห่งตัวคนในการยุติการพึ่งพายาเสพติดตามแนวทางการสร้างทฤษฎีฐานรากแบบสร้างสรรคนิยมอันเป็นวิวิธวิทยาการวิจัยในครั้งนี้

ในงานภาคทฤษฎีของงานวิจัยซึ่งยากยิ่งแต่มีความจำเป็นอย่างที่สุดสำหรับงานวิจัย เพราะเป็นกระบวนการสำคัญที่จะนำมาสร้างความรู้ร่วมกัน งานวิจัยครั้งนี้ซึ่งแบ่งแยกอธิบายให้เห็นเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ คือ เส้นทางในการเข้าสู่การพึ่งพายา การแก้ไขบำบัดรักษา การดำรงอยู่ของสภาวะการเสพยา และการสร้างตัวตน เพื่อการยุติการพึ่งพายา

สิ่งที่ดูท้าทายในงานวิจัยนี้ คือ ข้อเสนอในการยุติการพึ่งพายาที่หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยมิได้มีจุดยืนที่จะคัดค้านแนวทางการบำบัดรักษากระแสหลักที่นิยมกันตามแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์และการแพทย์ หากเพียงแต่ต้องการเสนอข้อเสนออื่น ๆ เป็นหนทางที่แตกต่างหลากหลายออกไป เพราะแนวทางการปฏิบัติที่ผ่านมา

ได้ละเลยตัวตนของผู้เสพ มิได้ให้ความสำคัญในฐานะที่ตัวผู้เสพเป็นเจ้าของร่างกาย เจ้าของจิตใจที่ดำรงอยู่ สิ่งสำคัญที่สุดคือ ผู้วิจัยเชื่อว่า ในความเป็นมนุษย์นั้นทุกคนมีความปรารถนาในเบื้องลึกของหัวใจที่จะทำสิ่งที่ดีให้เกิดขึ้นกับตนเอง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “เทคโนโลยีแห่งตัวตนในการยุติการพึ่งพายาเสพติด” นี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะทำความเข้าใจและสร้างความรู้ร่วมกับผู้ที่ป็นเจ้าของประสบการณ์ในการสร้างตัวตนเพื่อยุติการเสพยาเสพติด โดยผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับตัวตนของมนุษย์ที่จะสร้างตัวตนเพื่อยุติพฤติกรรมเสพยา และเชื่อในพลังอำนาจแห่งตัวตนของผู้ติดยาที่เป็นแรงผลักดันให้กระทำการเพื่อให้ตนเองหลุดจากสภาพความเป็นผู้เปี่ยงเบนของสังคมได้ โดยมีแนวทางการวิเคราะห์ปัญหาวิจัย ดังนี้

แนวทางการวิเคราะห์เส้นทางการเข้าสู่การติดยา ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะเข้าถึงวิธีคิดต่อประเด็นสาเหตุของการติดยาเสพติด ซึ่งมีความสำคัญมากต่อความสำเร็จของแบบแผนการบำบัดรักษาผู้ติดยา แนวคิดที่เคยมีมาเป็นคำอธิบายการเข้าสู่การติดยาแบ่งเป็น สอง กลุ่ม คือ คำอธิบายการเข้าสู่การติดยาในสาเหตุเชิงกลไกและการเข้าสู่การติดยาในสาเหตุเชิงกระบวนการ (Goode, 1999) โดยคำอธิบายการเข้าสู่การติดยาในกลุ่มแรกเป็นคำอธิบายสาเหตุเชิงกลไกที่มีหลักการเบื้องต้นว่า ปรากฏการณ์ที่สังเกตเห็นเป็นผลมาจากปัจจัยที่เป็นสาเหตุโดยการกระทำต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งกระบวนการทัศน์ทางวิทยาศาสตร์มีอิทธิพลในการสร้างองค์ความรู้เพื่ออธิบายในเชิงสาเหตุของการเข้าสู่การติดยาว่ามีสาเหตุมาจากปัจจัยบุคคลและจากโครงสร้างสังคม ส่วนแนวคิดการวิเคราะห์สาเหตุการติดยากลุ่มที่สองมีคำอธิบายสาเหตุการเข้าสู่การติดยาเชิงกระบวนการโดยแนวคิดปฏิสังสรรค์ (Charon, 1979) ซึ่งอธิบายปรากฏการณ์การก้าวสู่เส้นทางการติดยาในลักษณะที่ต่อเนื่องและเป็นพลวัตโดยมีผู้เสพยาเสพติดเป็นผู้ลงมือกระทำต่าง ๆ ผ่านการปฏิสังสรรค์กับตนเองอันเกิดจากกระบวนการนิยามความหมายและตีความต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ประสบอย่างต่อเนื่อง จนได้ชื่อว่า “ผู้ติดยา” และได้รับการตีตราจากสังคมให้เป็นผู้เปี่ยงเบน สำหรับการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์เป็นแนวทางในวิเคราะห์เส้นทางการเข้าสู่การติดยาของผู้ติดยาเสพติด

แนวทางการวิเคราะห์การดำรงอยู่ของปรากฏการณ์การติดยา จากวิกฤติความรุนแรงของสถานการณ์การติดยามากขึ้นทั้งปริมาณผู้เสพและการติดยาซ้ำที่ดำรงอยู่ทั้งที่มีนโยบายการบำบัดรักษาผู้ติดยาและการปราบปรามการค้าขายอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยใช้แนวคิดอัตลักษณ์ทางสังคม (Barker, 2000) เป็นแนวทางในการวิพากษ์กระบวนการบำบัดรักษาแบบวิทยาศาสตร์อันเป็นวิธีคิดกำกับแบบแผนการบำบัดรักษาในปัจจุบัน ที่ทำให้ผู้ติดยาที่เข้ารับการรักษามีอัตลักษณ์ของผู้ป่วยและผลของอัตลักษณ์ทางสังคมเช่นนั้น ทำให้ผู้ติดยาไร้อำนาจถูกกำกับโดยความรู้ความเชี่ยวชาญในแต่ละศาสตร์ของผู้รักษา การบำบัดรักษาผู้ติดยาซึ่งมีแบบแผนมาตรฐานโดยมีองค์ความรู้ผู้บำบัดรักษาเป็นแกนกลางจึงนำไปสู่การไม่ยอมรับการบำบัดรักษา ยาเสพติด หรือการบำบัดรักษา ยาเสพติดที่ไม่หายขาดต้องเข้ารับการรักษาครั้งแล้วครั้งเล่า ดังปรากฏการณ์การติดยาที่ปรากฏให้เห็นตลอดมา

แนวทางการวิเคราะห์กระบวนการยุติจากการพึ่งพายาบนทางเลือกอันหลากหลาย เป็นการศึกษาถึงแนวทางการบำบัดรักษา ยาเสพติดที่เน้นอำนาจอิสระของผู้ติดยาในการเลือกหนทางของการบำบัดรักษา ยาเสพติดด้วยตนเอง จากจุดเปลี่ยนของผู้ติดยาที่มีความต้องการเลิกยาให้ได้อย่างเด็ดขาด โดยผู้วิจัยมีฐานคิดว่าผู้เสพมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีตัวตนในการคิด การตัดสินใจที่ประกอบด้วยทั้งเหตุผล อารมณ์และความรู้สึก อีกทั้งมีความสามารถในการเรียนรู้ สามารถปรับเปลี่ยนการกระทำตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา รวมทั้งมีความตระลึกรู้และตั้งกฎเกณฑ์การปฏิบัติของตนเองซึ่งเป็นวิถีที่เปลี่ยนแปลงตนเองตามความต้องการเลิกยาให้ได้อย่างเด็ดขาด

แนวทางการศึกษา กระบวนการยุติจากการพึ่งพายาด้วยตนเองผู้วิจัยใช้แนวคิดเทคโนโลยีแห่งตัวตน (Technology of self) (Danaher, 1998) เป็นแนวทางในการศึกษา เพื่อทำความเข้าใจการกระทำ/พฤติกรรม การเลิกยาที่มีผู้เสพยาเป็นผู้กระทำการจากการคิดและตัดสินใจพร้อมทั้งการก่อรูปกิจกรรม/การกระทำ เพื่อยุติการพึ่งพายาด้วยทางเลือกของตนเอง จากการตระลึกรู้เท่าทันต่อความเป็ยเบนที่สังคมสร้างให้และระลึกว่าตนเองมีความศักยภาพ สามารถลบล้างความเป็ยเบนที่สังคมตีตราให้ได้โดยการสร้างตัวตนเพื่อยุติการพึ่งพายาจากพลังอำนาจในตัวตน

อันเกิดจากความปรารถนาในส่วนลึกของจิตใจสร้างจิตสำนึกให้ผู้ที่ติดยาฝืนต่ออุปสรรคต่าง ๆ และสามารถหยุดพฤติกรรมการเล่นยาได้ในที่สุด เพื่อสุนทรีย์ภาพการดำรงชีวิตในการเป็นคนดีของสังคมตามเป้าหมายของจริยธรรมในตนเองและสังคม

แนวคิดเทคโนโลยีแห่งตัวตนในการยุติการพึ่งพายาเสพติด

ด้วยฐานคิดของผู้วิจัยที่เชื่อว่าผู้เสพยาทุกคนมีความเป็นมนุษย์ที่มีตัวตน มีเหตุผล มีอารมณ์ มีศักดิ์ศรีในการคิด การตัดสินใจ และมีความสามารถในการเรียนรู้ปรับเปลี่ยนการกระทำตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา อีกทั้งยังมีความพยายามที่จะฝึกฝนทำให้ตนเองมีความระลึกรู้และตั้งกฎเกณฑ์การกระทำ/ปฏิบัติของตนเอง ซึ่งเป็นวิถีที่เปลี่ยนแปลงตนเองตามความต้องการได้ จากความเชื่อในแนวทางดังกล่าว ผู้วิจัยจึงใช้ “แนวคิดเทคโนโลยีแห่งตัวตน” (Technology of self) ของนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส มิเชล ฟูโก (Michel Foucault) เป็นฐานคิดในการศึกษา อันเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับตัวตนของมนุษย์ในการสร้างตัวตนเพื่อการเลิกยาตามแนวคิดนี้ โดยความหมายของอัตลักษณ์ตัวตน (Self Identity) จากสำนึกที่เกี่ยวข้องกับความมีตัวตนของบุคคลในฐานะองค์ประธาน (Subject) ผู้กระทำการในความสัมพันธ์กับตนเองโดยการคิดและตัดสินใจพร้อมทั้งการก่อร่างการกระทำเพื่อการเลิกเสพยาได้ด้วยตนเองจากการระลึกรู้/การรู้เท่าทันต่อความเป็นผู้เปราะบางที่สังคมสร้างให้ของการเป็นผู้ติดยา และการรู้เท่าทันว่าตนเองสามารถที่จะยุติการพึ่งพายาเสพติดนั้นได้โดยการสร้างพลังอำนาจในตนของผู้ติดยาจากความปรารถนาในเบื้องลึกของจิตใจถึงความมุ่งมั่นในการเลิกยาก่อนเป็นจิตสำนึกอันเป็นพลังผลักดันให้ผู้ติดยายุติการเสพยาได้อย่างถาวร เพื่อสุนทรีย์ภาพของการดำรงอยู่ของปัจเจกบุคคลที่มีจริยธรรมในสังคม

การที่ผู้ติดยาจะเลิกยาได้นับว่าเป็นสิ่งที่ยากอย่างยิ่งทัศนะแนวคิดเทคโนโลยีแห่งชีวิตนั้น การที่ผู้ติดยาได้รับการนิยามความหมายว่าเป็นบุคคลที่ไร้คุณสมบัติของการเป็นพลเมืองดีและได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความผิดมีความบกพร่องและขาดความสมบูรณ์ จึงถูกจับจ้องจากสังคมในฐานะบุคคลอันตราย สภาวะของความเปราะบางของผู้ติดยา

ยาดังกล่าวนั้นเป็น *สภาวะของผู้ถูกระทำ* ซึ่งนับว่าเป็นประสบการณ์ชีวิตส่วนสำคัญที่ผ่านเข้ามาในเส้นทางชีวิตของผู้ติดยาเมื่อผู้ติดยามีความปรารถนาและมีการตัดสินใจแน่วแน่แล้วว่า มีความต้องการหลุดออกจากสภาวะหรือกรงขังของการเป็นผู้ติดยา และผู้ป่วยด้วยเจตจำนงของผู้ติดยาที่ไม่ยอมจะแปรเปลี่ยนไปตามอัตลักษณ์ที่สังคมสร้างให้ นำไปสู่การที่ผู้ติดยาไม่ต้องการเป็นผู้ถูกระทำอีกต่อไป ตามแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ได้พูดถึง เทคโนโลยีแห่งตัวตน ซึ่งเนลสัน (Nilson, 1998) ได้นำมาสรุปไว้ว่า จุดที่สำคัญเริ่มแรก คือ การเป็นอิสระของบุคคลจากภาวะที่ถูกครอบงำโดยนัยยะคือ การพิจารณาในเรื่องความเป็นองค์ประธาน (Subject) โดยผู้ติดยาจะปรับเปลี่ยนตัวเองจากการเป็นผู้ถูกระทำ มาเป็นผู้กระทำการจัดการกับตนเอง (Self-determination agent) หรือ การเป็นนายของตนเอง (The mastery of the self) ในความสามารถครอบงำตนเองเหนือตนเองได้ (a domination of self over self) นั่นคือ การที่บุคคลสามารถจำแนกแยกแยะตนเองออกมาจากสภาพของการเป็นผู้ถูกระทำได้ (Danaher, 1998) โดยที่มนุษย์สามารถสร้างตัวตนและสร้างวิถีการดำรงชีวิตได้เองในฐานะของผู้กระทำการ (Agents) มิใช่เหยื่อ (Victims) จากการกระทำของผู้อื่น ผู้ติดยาจะก่อร่างอัตลักษณ์ตนเองในการเลิกยาได้ด้วยความคิดและการกระทำที่ประกอบสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเอง เพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นอิสระจากการเป็นทาสของยาและกรงขังของความเป็นผู้ติดยา พร้อมทั้งการค้นหาดำเนินทางที่ในสังคมให้ตนเองอีกครั้งหนึ่ง

กระบวนการคิด ทบทวน ตรวจสอบและพินิจไตร่ตรองชีวิตตนเองที่ผ่านมา ผู้ติดยาจะรู้จักตนเองได้โดยการระลึก (Recognize) ว่า ตนเองมีโซ่มนุษย์ที่เป็นเพียงสภาพของวัตถุที่ถูกกระทำและตระหนักรู้ในตรรกะที่สังคมสร้างให้ และระลึกไว้ว่า การที่ผู้เสพจะก้าวสู่การหลุดออกจากกรงขังของการเป็นผู้ติดยา และไม่ยอมก้าวเข้าสู่กรงขังของการเป็นผู้ป่วยที่ต้องได้รับการบำบัดนั้น ผู้เสพเองจะต้องระลึกไว้เท่าทันในความเป็นจริงของกรงขังที่สังคมสร้างให้ผู้เสพกลายเป็น “ผู้ติดยาหรือผู้เปี่ยงเบน” รวมทั้งการรู้เท่าทันต่อการตกเป็นทาสของยาเสพติดทั้งทางร่างกายและจิตใจ สิ่งที่สำคัญที่สุดในการรู้เท่าทันนั้น คือ ผู้เสพต้องรู้ว่า กรงขังที่ล้อมรอบตัวอยู่นั้น ผู้เสพนี้อาจภาพที่จะทลายกรงขังหรือแหวกวงล้อมของการตีตราจาก

สังคมออกมาได้ด้วยเทคโนโลยีแห่งตัวตนที่เป็นความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดและเอื้ออาทรของร่างกายและจิตใจของผู้เสพเอง ในวิถีทางแห่งการก่อร่างตัวตนขึ้นมา โดยเน้นรูปแบบความสัมพันธ์กับตัวเองในวิธีการและเทคนิคที่จะหล่อหลอมความสัมพันธ์เหล่านั้น ในการฝึกฝนทำให้ตัวเองสามารถที่จะระลึกรู้และมีปฏิบัติการที่ทำให้เขาสามารถเปลี่ยนรูปแบบการดำรงอยู่ (Foucault, 1987) การรู้เท่าทันดังกล่าวจึงทำให้ผู้ติดยาค้นหาและเลือกทางเลือกของการยุติจากการพึ่งพายาด้วยตนเองที่แสดงออกถึงความมีอิสระ ไม่มีรูปแบบตายตัว แต่เป็นทางเลือกที่หลากหลายตามการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์และความต้องการของผู้เสพเอง

อย่างไร คือ วิธีวิทยาการวิจัยทฤษฎีฐานรากตามแนวสร้างสรรค์นิยม

การศึกษาเพื่อให้เข้าใจรากฐานการสร้างเทคโนโลยีแห่งตัวตนในการยุติการพึ่งพายาเสพติดได้อย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีดำเนินการวิจัยในรูปแบบของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการสร้างทฤษฎีฐานรากตามแนวสร้างสรรค์นิยม (Constructivist grounded theory) (Charmaz, 2003) ด้วยเชื่อว่าเทคโนโลยีแห่งตัวตนในการยุติการพึ่งพายาเสพติดถูกสร้างขึ้นโดยตัวผู้ติดยา ซึ่งเป็นเจ้าของประสบการณ์และผู้วิจัยในฐานะที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและเคยมีบทบาทร่วมกับผู้ติดยาในการพยายามหาทางหลุดพ้นจากการเสพยา จึงต้องการที่จะสร้างความรู้และเปิดพื้นที่ของความรู้ชุดนี้ ซึ่งแนวทางการสร้าง ทฤษฎีฐานรากตามแนวสร้างสรรค์นิยม เป็นวิธีวิทยาที่ให้ผู้วิจัยและผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์ที่เคยติดยาแล้วสามารถยุติพฤติกรรมเสพยาได้ด้วยทางเลือกของตนเองโดยร่วมกันสร้างความจริง และความหมายในการสร้างว่า เทคโนโลยีแห่งตัวตนในการยุติการพึ่งพายาเสพติดนั้นถูกสร้างมาได้อย่างไร

การที่จะศึกษาเรื่องราวจากประสบการณ์ตรงของผู้ติดยาซึ่งเป็นบุคคลที่ดำรงอยู่ภายใต้กรอบของสังคมว่า “ผู้เปี่ยงเบน” เป็นกระบวนการที่มีความละเอียดอ่อนและซับซ้อนซึ่งระบบความคิดมาก การเข้าถึงเรื่องราวที่มีความละเอียดอ่อนเช่นนี้ ผู้วิจัยใช้เรื่องราวประสบการณ์ชีวิต (Life Experience) (Tierney, 2000) ของผู้ที่

สามารถยุติพฤติกรรมเสพติดได้ด้วยตนเอง การสะท้อนเรื่องราวเทคโนโลยีแห่งตัวตนในการยุติการพึ่งพายาเสพติดในระดับลึกผ่านความใกล้ชิด เพื่อให้เห็นถึงเบื้องหลังและฐานคิดในการตัดสินใจ นับตั้งแต่การก้าวเข้าสู่เส้นทาง การติดยาจนกลายเป็นคนติดยา ความคิดและความรู้สึกเมื่อสังคมให้ชื่อว่า “เป็นผู้ติดยา” ตลอดจนการรู้เท่าทันในสิ่งต่างๆ ที่สังคมกำหนดให้ และความสามารถในการสร้างพลังแห่งตัวตนในการยุติการเสพติดได้ด้วยตนเอง และเพื่อทำความเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากเสียงสะท้อนของผู้ที่มีประสบการณ์ตรงได้อย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยใช้แนวคิดเชิงทฤษฎีต่างๆ ที่มีมุมมองในแต่ละมิติของเรื่องราวประสบการณ์ เพื่อการสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีการสร้างเทคโนโลยีแห่งตัวตนในการยุติการพึ่งพายาเสพติดอย่างคมชัด

เรื่องราวของเด็กที่ติดยาที่ผู้วิจัยเข้าไปเกี่ยวข้องนั้น เป็นประสบการณ์ของเด็กในระดับปัจเจกที่ดำรงอยู่ในบริบทสังคมของตนเอง อันเป็นความรู้ชุดเล็กๆ ที่เกิดจากการสร้างความหมายใหม่เกี่ยวกับเรื่องราวการติดยาของตนเอง เพราะพวกเขากลับปฏิเสธ ไม่ยอมรับความรู้ชุดเดิม การกระทำของเด็กที่กล้าคิด กล้าทำ นำไปสู่ความสำเร็จในการยุติการพึ่งพายาได้สำเร็จของแต่ละคนนั้น ถือเป็นการพัฒนาและเคลื่อนย้ายกระบวนทัศน์ที่สอดคล้องกับแนวคิดในวิถีวิทยา ในทฤษฎีฐานรากตามแนวสร้างสรรคนิยม (Constructivism) ที่เชื่อว่า ในกระบวนการตีความของมนุษย์นั้น มนุษย์สามารถสร้างความหมายขึ้นมาใหม่ได้ โดยไม่ยอมรับต่อความรู้ชุดเดิมแล้วสร้างความรู้ชุดใหม่ขึ้นมา (Charmaz, 2003) แนวคิดการสร้างทฤษฎีฐานรากตามแนวสร้างสรรคนิยมได้พัฒนาขึ้นและเคลื่อนย้ายกระบวนกรวิจัยที่ใช้เพื่อการศึกษาประสบการณ์ชีวิตของเจ้าของประสบการณ์ให้ได้ความรู้กว้างไกลออกไป นับเป็นการสะท้อนให้เห็นการเคลื่อนย้ายกระบวนทัศน์สู่ยุคหลังสมัยใหม่ที่เชื่อว่าความจริงถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ ญาณวิทยาของการสร้างความรู้ที่ให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างความรู้กับสิ่งที่เป็นตัวความรู้ เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้เข้าถึงประสบการณ์และสร้างความรู้ผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์ ผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมในการนิยาม การวิเคราะห์ตีความและปรุงแต่งสิ่งต่างๆ ร่วมกัน และยังร่วมเป็นส่วนหนึ่งในประสบการณ์ของผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์ งานวิจัยตามแนวทางนี้จึงมิใช่ การเข้าไปค้นหาความจริงหากแต่เป็นความจริงที่เกิดขึ้น

จากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับเจ้าของประสบการณ์ ซึ่งวิธีการเข้าถึงประสบการณ์ และสร้างทฤษฎีจึงให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้เล่าประสบการณ์ตามแนวนั้น ผู้วิจัยจะต้องเข้าถึงประสบการณ์ในระดับลึกเกินกว่าความหมายเพียงผิวเผินหรือความหมายที่สรุปไว้ล่วงหน้า ทั้งทักษะ ค่านิยม ความเชื่อและอุดมการณ์ โดยการศึกษาให้เข้าถึงความหมายโดยนัย ทั้งนี้ผู้วิจัยผิวเผินหรือความหมายที่สรุปไว้ล่วงหน้า ทั้งทักษะค่านิยม ความเชื่อและอุดมการณ์ โดยการศึกษาให้เข้าถึงความหมาย โดยนัยทั้งนี้ผู้วิจัยเข้าไปในทัศนะของผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์ มิใช่เพียงมีหน้าที่แค่ฟังเรื่องราวที่เล่าให้ฟังเท่านั้น

โดยนัยของความเชื่อและหลักการของทฤษฎีนั้นวิธีวิทยาตามแนวสร้างสรรค์นิยมเน้นความสำคัญในเรื่องความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดของผู้วิจัยกับเจ้าของประสบการณ์เพื่อจะสามารถฉายภาพและสะท้อนเรื่องราว ประเด็นต่างๆ ซึ่งกันและกัน ซึ่งก็หมายถึงการรับฟังเรื่องราวด้วยการเปิดเผยทั้งความรู้และประสบการณ์ร่วมกัน

งานวิจัยนี้ได้ใช้แนวคิดเรื่องการใช้ตัวตน (Danaher, 1998) ซึ่งเป็นแนวคิดหลังทันสมัยที่เชื่อในพลังอำนาจในตนเองของผู้ติดยาอันเกิดจากแรงปรารถนาในส่วนลึกของจิตใจที่ต้องการจะเลิกยาร่วมกับสุนทรียภาพในการดำรงชีวิตสร้างจิตสำนึกกำกับให้ตนเองฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ เพื่อการหยุดเสพยาให้ได้ ทั้งหมดนี้เป็นแกนหลักของเทคโนโลยีการสร้างตัวตนเพื่อการยุติการพึ่งพายา ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยานี้ร่วมกับเจ้าของประสบการณ์นิยามความหมาย วิเคราะห์ตีความ และร่วมกันสร้างชุดความรู้ “เทคโนโลยีแห่งตัวตนในการยุติการพึ่งพายา” เพื่อมุ่งหวังจะขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการยุติพฤติกรรมการพึ่งพายาด้วยตนเองของเด็กๆ โดยหวังให้เรื่องราวความรู้ ประสบการณ์ ของพวกเราสามารถเปิดพื้นที่ให้กับความรู้ระดับปัจเจกบุคคลให้เป็นทางเลือกที่หลากหลายมากขึ้น ดังที่ผู้วิจัยจะถ่ายทอดประสบการณ์การทำวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยและศิษย์ที่เคยเสพยา ได้แบ่งปัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เด็กๆถ่ายทอดประวัติศาสตร์ชีวิตของตนตั้งแต่เริ่มก้าวเข้าสู่การเสพยาครั้งแรกอธิบายถึงแรงจูงใจที่ทำให้เสพครั้งต่อไป จนท้ายที่สุดกล้าตัวเข้าไปสู่การเสพยาพวกเขาต่างก็ไล่เลียงลำดับเหตุการณ์ให้ผู้วิจัยได้เห็นโลกของการเสพยาจนมาถึง

จุดเปลี่ยนสำคัญของแต่ละคน ซึ่งเรื่องราวอันเป็นจุดเปลี่ยนฝังดูตื่นเต้นเร้าใจ แต่สำหรับพวกเขาแล้ว มันคือเหตุการณ์ที่อุบัติขึ้นช่วงหนึ่งที่เราจะเรียงอยู่กับการเสพยา แต่ทว่าเหตุการณ์นั้นได้เข้ามากระทบตัวตนของเขาจนคิดที่จะยุติการเสพยา โดยการเลือกหนทางของตนเองก่อร่างรูปแบบให้เหมาะกับตน ประกอบกับพลังในตัวคนที่ถูกนำเข้ามาใช้ต่อสู้กับยา การมีจริยธรรมในตัวตนและจริยธรรมทางสังคม ประกอบทั้งร่างกายและจิตใจไว้ มีวินัยควบคุมทุกสิ่งมิให้ออกนอกเส้นทาง พวกเขาอธิบายกลวิธีที่คิดขึ้นมาด้วยตนเอง เป็นทางเลือกอันเป็นสภาพที่เหมาะสมกับบริบทชีวิตอย่างรู้เท่าทันว่า สภาพการติดยาของตนนั้นถูกกระทำจากสังคมอย่างไร และความมั่นใจในตนเองนั้นเองที่ทำให้สามารถตัดสินใจและลงมือกระทำการเลิกยา นั้นได้ด้วยตนเอง

ผู้เสพยาแต่ละคนจะมีวิถีชีวิตหรือจุดเปลี่ยนที่นำไปสู่ความต้องการเลิกยาที่แตกต่างกันไปจากประสบการณ์ชีวิตและวิถีคิดการมองโลกของผู้เสพยาที่แตกต่างกัน โดยผ่านการอบรม เลี้ยงดู สั่งสอน ก่อร่างสร้างตัวตนให้กับผู้เสพยามาตั้งแต่เยาว์วัย ประเด็นความรักและความผูกพันที่มีต่อครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการเข้าครอบงำและกำหนดวิถีชีวิตของเด็กๆทุกคน แม้ว่าพวกเขาจะหันเหชีวิตไปสู่โลกของคนติดยาแล้วก็ตาม ตัวตนของพวกเขายังมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อครอบครัวตลอดเวลาไม่ว่าจะอยู่ในฐานะลูกที่ดีหรือพี่ที่อบอุ่น เด็กแต่ละคนล้วนได้รับการอบรมให้เข้าใจในบทบาทของการเป็นที่พึ่งของครอบครัว ดังนั้นเมื่อสถานการณ์/วิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่เด็ก ๆรักต่อและเทิดทูนจึงเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในอันที่จะมีผลต่อการตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงชีวิต ดังเช่น คำให้การของต่อ(นามสมมุติ) ที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ไว้ ความเป็นมาว่า

สำหรับต่อนั้นแม่ขอร้องให้เลิกยามานานแล้ว แต่ต่อทำได้เพียงแต่เสพยา น้อยลงแต่เลิกไม่ได้เพราะร่างกายยังต้องการยา ใจที่คิดจะเลิกยาบอกกับตัวเอง อยู่บ่อยๆ ใช้ความพยายามมากมายหลายครั้งไม่เคยสำเร็จ เห็นหน้าพ่อกับแม่ทุกวัน ท่านยังคงรักต่อเหมือนเดิม แต่ดูเหนื่อยล้ามาก โดยเฉพาะพ่อนั้นเหนื่อยหน่ายกับชีวิตอย่างหนัก ถึงกับเคยหลุดปากออกมาว่า “เหมือนเสียงหมาไ้ตัวหนึ่ง อย่านไป

คิดอะไรมากก็ให้มันกินไป หมามันกินข้าว แต่มันกินยา” ตอนนั่งฟังคำพูดของพ่ออย่างสงบ ใครควรคิดว่า ชีวิตของต่อเหมือนหมาตัวหนึ่ง แต่มีความแตกต่างตรงที่เมื่อพ่อแม่ไม่อยู่บ้านมีหมาเฝ้าอยู่พ่อแม่สบายใจ แต่หากมีเขาอยู่ พ่อแม่กลับกังวลมากกว่าต่อคิดพิจารณาคุณค่าตัวเองเทียบกับหมาอยู่พักหนึ่งก็สลดความคิดทิ้งเพราะหมาที่บ้านมันตายไปหลายเดือนแล้ว ที่นี้คงไม่มีสิ่งที่พ่อแม่ไว้วางใจได้อีก พ่อพูดให้ต่อดูแลตัวเองให้ดี “พ่อจะดูแลแก่เท่าที่ฉันจะมีชีวิตอยู่ ฉันทำได้แค่นี้ แก่ออยู่ให้นานที่สุด ถ้าแก่เป็นอะไรไปอีกแม่แก่คงขาดใจตาย แก่เป็นชีวิตของแม่เขาแม้ว่ามันจะไม่ใช่ชีวิตก็ตาม” เขาเก็บคำพูดพ่อไว้ในส่วนลึกของหัวใจ

ความรู้สึกในใจที่เป็นส่วนลึกของความต้องการเลิกยากับความรู้สึกของการตกเป็นทาสยาของต่อต่อสู้กันอย่างหนัก ผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะเป็นระยะเวลายาวนาน จนกระทั่งวันหนึ่งวันที่เกิดสถานการณ์ “วิกฤต” นั่นคือ **แม่ป่วยหนักจะต้องเข้ารับการผ่าตัด** วันนั้นเป็นวันที่เป็นจุดเปลี่ยนของต่อ ในใจต่อมีเพียงความรู้สึกต้องการเลิกยาอย่างเดียวเท่านั้น ต่อรำลึกและเล่าให้ฟังว่าถึงเหตุการณ์วิกฤตอันเป็นจุดเปลี่ยนของเขาว่า ต่อเห็นแม่วิ่งให้ก่อนเข้าห้องผ่าตัด คำพูดของแม่ที่ทำให้หัวใจของต่อแข็งแกร่ง มีจิตใจแน่วแน่ และไม่โลเล คือ “เมื่ออยากมีชีวิตอยู่ต่อไป ไม่ใช่เพื่อแม่ แต่เพื่อแม่จะได้อยู่ดูแลต่อต่อไป แม่ไม่อยากตายก่อนลูกต่อ เมื่ออยากอยู่เข้าข้างลูกต่อตลอดไป” แม่เองก็รู้ว่าต่อหลงผิดที่ติดยาแต่การให้อภัยของแม่มันปกปิดไว้จนมืด ด้วยความรักของแม่ต่อสิ่งทุกอย่าง สัญญากับแม่ในทันที ต่ออยากได้แม่กลับคืนมา กลัวว่าแม่จะตาย ต่อไม่อยากแลกชีวิตแม่ด้วยวิถีของต่ออีกต่อไป หากได้แม่คืนมาต่อจะพยายามอีกที และสิ่งที่ต่อไม่คิด ไม่คาดฝันก็คือ เมื่อต่อพูดจบพ่อผู้ซึ่งไม่เคยพูดดีกับต่อเลยเข้ามากอดต่อน้ำตาซึมและบอกด้วยน้ำเสียงสั่นเครือว่า “พ่อขอโทษ” พ่อบอกดีใจที่สุดที่ได้ยินคำนี้จากปากของต่อ สำหรับต่อนั้นชั่วชีวิตนี้ก็ไม่เคยรับรู้ความอบอุ่นของอ้อมกอดพ่อเช่นกัน ต่อซุกกายเข้ากับอกพ่อเหมือนลูกนกที่ต้องการการปกป้อง ต่อโหยหาอ้อมกอดอันแข็งแรงนี้มานานแล้ว พี่เปียร์ (พี่ของต่อ) ที่ดูนิ่งมานานก็พูดกับต่อว่า “ตอนแก่เลิกยาพี่จะอยู่ด้วย บอกมาว่าจะให้ช่วยอะไร” สถานการณ์เพียงชั่วพริบตาที่ตรึงใจต่อให้เห็นความรัก

ในครอบครัว มารดา บิดา พี่ชาย การให้อภัยของคนในครอบครัวสร้างแรงปรารถนาให้ต่ออยากมีชีวิตอยู่ต่อไปอย่างผาสุก มีครอบครัวที่อบอุ่น ทั้ง ๆ ที่ร่างกายและจิตใจเป็นทาสยาอย่างหนัก แต่ต่อก็มีกำลังใจและตัดสินใจเด็ดขาดที่จะเลิกยาให้ได้ โดยเริ่มต้นวางแผน การเลิกยาแบบ “หักดิบ” ให้เลิกยาได้ ก่อนที่แม่จะหายเป็นปกติ (ปฤษฎา ชนวรรษ, 2550:117-118)

บทสรุปของการร่วมสร้างความรู้จากงานวิจัย

การพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้วิจัยกับผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์ได้ใช้โอกาสการพูดคุยกับบุคคลที่เป็นเจ้าของประสบการณ์โดยตรงและผู้เกี่ยวข้อง เช่น เพื่อน แม่ ญาติพี่น้อง ครอบครัวของเจ้าของประสบการณ์ รวมทั้งสิ้นประมาณ 18 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์หลัก 8 คน และกลุ่มผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์ร่วม 10 คน คือ ญาติพี่น้อง เพื่อน ครูอาจารย์ของผู้ติดยา เรื่องราวของเด็กๆ ที่ติดยาถูกถ่ายทอดอย่างสนุกสนาน พวกเด็กเล่าเรื่องราวความประทับใจอธิบายถึงอารมณ์ และความรู้สึกที่เคยได้รับ มีหลายช่วงหลายตอนที่ผู้วิจัยไม่ทราบและไม่เคยมีโอกาสดำเนินการมาก่อน แต่ที่สำคัญ คือ บางช่วงบางตอนที่ผู้วิจัยเองก็เคยเข้าไปมีส่วนร่วมแล้วได้รับความรู้สึกสะท้อนอารมณ์จนตราตรึงทุกวันนี้ โดยเฉพาะสภาวะการหักดิบที่ศิษย์ผู้ติดยาคนหนึ่ง ที่ผู้วิจัยยอมรับในความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งขณะนั้นผู้วิจัยและพ่อของเขาร่วมกันดูแล ทางเลือกที่จะหักดิบของเขา เราดูแลเขาใกล้ชิดอยู่นานถึงสิบวัน ตัวเด็กเองนั้นต้องทรมานทั้งร่างกายและจิตใจ ส่วนผู้ดูแลเองนั้นต้องทรมานและกดดันด้านความรู้สึกและจิตใจอย่างหนักหน่วงที่ต้องทนดูลูกศิษย์ต่อสู้เพื่อเอาชนะยาอย่างไม่ท้อถอย แต่เมื่อเห็นเด็กเขากระเสือกกระสน ทรมานทรมานด้วยจิตใจที่มั่นคง เพียงเพื่อต้องการมีร่างกายกลับมาสมบูรณ์พอที่จะดูแลแม่ของเขาที่ป่วยอยู่ ในวันนั้นผู้วิจัยได้ก็ประกาศว่าอิทธิพลความรัก ความผูกพันของแม่ลูกนั้นเป็นแรงผลักดันที่สำคัญให้บุคคลทำอะไรต่ออะไรที่ยากยิ่งที่สุดในชีวิต ดังคำให้การของต่อว่า

ต่อ (นามสมมติ): ขั้นตอนสำคัญคือ การหาขาดการเสพยา ทุรนทุรายมาก ผมต้องดูแลตัวเองและเผื่อระวังจิตใจไว้ให้ดีให้มันข้ามพ้นนาทีแห่งความทุกข์ทรมานไปให้ได้ ผมโชคดี มีพ่อและพี่เบียร์ช่วย เวลานั้นผมปิดประตูอยู่คนเดียว ปวดท้องมาก ริ่งซนน้ำ ผมปวดท้องแทบสลบ กระดูกละเอียดจะแยกออกจากกันเป็นชิ้นๆ หูอื้อ ห้องทั้งห้องสีเขียวไปหมด ตาพรำ น้ำตาไหล ผมพยายามคลานไปที่ห้องน้ำ ตั้งสติมันนึกถึงแม่ที่นอนโปกศิระชนะบนเตียง เอาศิระชนะพัดโกสัวมไว้ให้หายใจสะดวก จับมือพ่อ พี่เบียร์ ให้เอาน้ำราดหัวไว้ ใช้น้ำอุ่น ให้น้ำร้อนจากฝักบัวรวynos ใส่หัว ชะโลมตัว ให้มีควนอบบวล ผมเรียกพ่อ เรียกแม่ เรียกพี่เบียร์เหมือนไร้สติ การเรียกชื่อคนเหล่านี้ในสมองคันขวางความต้องการยาให้ทุเลาเบาบาง ไม่ยอมล้มความตั้งใจ ความทุกข์ทรมานทุกขุมชนเหมือนเลือดจะซึมออกมาซิบๆ ซอกซอนออกมาจากทุกเซลล์ของร่างกาย เลือดที่ไหลเวียนในตัวเหมือนกับว่า มันกำลังจะพุ่งออกมาจากรูขุมชน มันร้อนเหมือนเอาตัวไปจุ่มในกะทะร้อนๆ มันคงเดือดพล่านเหมือนต้มน้ำไว้แล้วโยนปลาเป็นๆ ลงไปสั๊กตัว ผมก็เป็นปลาตัวนั้นแหละ ผมรอเวลาที่ทุกอย่างสงบลงจากการหักดิบจนหลับไปในห้องน้ำ สมองสับสน แต่รู้สึกได้ว่า มีมือที่แข็งแรงมาลากผมออกไป มีผ้าเย็นๆ มาเช็ดที่ใบหน้า ผมรู้สึกถึงความอบอุ่น ชื่นใจและสุขใจ เมื่อผมนอนหลับไปก็รู้สึกอุ่นเพราะผ้านุ่มๆ คลุมตัวไว้ ทุกอย่างมันจบลงด้วยดี หลังจากนั้นผมก็นอนเป็นศพอยู่นานหลายชั่วโมง แต่เสียงของพ่อดังกึกก้องในหู เสียงพ่อหนักแน่น จริงจัง ไม่ประชด บอกกับผมว่า “เก่งมาก แก่งมาก อีกไม่เกิน 3 ครั้ง แกจะดีขึ้นแล้วอยู่ได้ ทำให้พ่อคุณะ ให้มันผ่านไปอย่างนี้ มันเรียกว่า หักดิบคนกล้าและเก่งพอเท่านั้นที่จะทำได้” ผมนึกถึงความทรมานที่ผ่านมา ใจก็พริ้นพริ้นกับการเข้าสู่สมรภูมิครั้งต่อไป แต่ความหวังในอนาคตสำคัญมากกว่า ความหวังของแม่และพ่อ พี่เบียร์ที่มีต่อตัวผมเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ผมจะพยายามด้วยตัวเอง”

(สัมภาษณ์วันที่ 16 เมษายน 2550)

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้มีโอกาสเผชิญกับความเสี่ยงได้ประสบการณ์หลากหลาย ในการร่วมมือร่วมเป็นร่วมตายพาศิษย์หลักหลักเจ้าหน้าที่บ้านเมือง หรือเอาตัวรอด เมื่อถูกพวกเดียวกันไล่ล่าเอาชีวิตเมื่อมีความขัดแย้ง ผู้วิจัยและผู้เคยเสพยา ต่างร่วมกันย้อนรำลึก ประติประดอย ประติปะต่อเรื่องราว ขุดค้น และได้ สิ่งที่ซุกซ่อนอยู่ในความคิดจนชัดเจน ผลัดกันแสดง ผลัดกันกำกับจนได้เป็นต้นทุน ความคิดทั้งครูและศิษย์ เหมือนจะย้อนเวลาเอาอดีตที่เคยเลวร้าย สับสน มาปรุงแต่ง จัดวาง ใส่สีสัน ให้เจิดจ้า ซบชีวิตขึ้นมาใหม่อีกครั้ง เพื่อนำเสนอต่อสังคมด้วย จุดมุ่งหมายที่ต่างกัน คือ ครูนั้นอยากให้ศิษย์ให้การอันเป็นประสบการณ์ที่มีทั้ง เรื่องราวและอารมณ์ ความรู้สึก หากแต่ศิษย์เองอยากจะเป็นพยานให้เรื่องราวของตนประจักษ์แก่สังคมคล้ายจะสารภาพและขอโทษสังคมรอบข้าง พร้อมกันนั้นก็อยาก ตอบแทนความรัก ความดี ความมีน้ำใจของทุกคนที่มีต่อพวกเขาตลอดมา และที่สำคัญ อย่างที่สุด คือ พวกเขาอยากได้รับการอภัย

ถึงวันนั้นหากจะถามว่าผู้วิจัยได้รับอะไรบ้างจากการวิจัยครั้งนี้ คำตอบคงมิใช่ สิ่งที่ยื่นอยู่กับผู้วิจัยโดยตรงแต่ฝ่ายเดียว แต่ถ้าหากจะแสดงให้เห็นได้ คือ ความรู้สึก เป็นสุขที่ได้เห็นภาพของศิษย์ที่กลับมาเป็นคนเดิม น่ารัก น่าเอ็นดู เป็นมนุษย์ที่มีอิสระทางความคิด พวกเขากลับมาสร้างความสุขให้กับครอบครัวอีกครั้ง เต็มไปด้วยความหวัง มีพลังใจ พวกเขาจรโลงความรู้สึกของสังคมให้รู้สึกแนบแน่น และเปิดช่องทางในการแก้ปัญหาเสพติดเพิ่มขึ้น ซึ่งเราต่างหวังว่า ความเปลี่ยนแปลงที่น่าจะเกิดขึ้น คือ ทศนะมุมมองของสังคมที่มีต่อผู้เสพยาเปลี่ยนแปลง ขยับเขยื้อน ย้ายที่ออกจากจุดเดิม ยอมให้ผู้เสพยาเป็นมนุษย์ที่มีความเท่าเทียมพร้อมกับยอมรับ ความหลากหลาย และให้ผู้ติดยาามีทางเลือกสำหรับตนเองในการยุติการพึ่งพายา

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. 2544. รายงานการสัมมนา
ภูมิปัญญาไทย ทางเลือกของประชาชนในการแก้ไขปัญหายาเสพติด.
(อัดสำเนา).

นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2545. “สถานะขององค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์การแพทย์
และการสาธารณสุขไทยวาระการวิจัยและแนวทางการศึกษาในอนาคต”
ใน พรหมแดนความรู้ประวัติศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุขไทย.
กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข .หน้า18-33.

ปฤษฎา ชนะวรราช. 2549. เทคโนโลยีแห่งตัวตนในการยุติการพึ่งพายาเสพติด.
ปริญญาานิพนธ์ กศ.ด.(พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระไพศาล วิสาโล. 2542. “คำนำ:บทเรียนสำหรับสังคมไทยและการแพทย์
แผนใหม่” ใน โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. ปรากฏการณ์ชีวิตบอกอะไร
แก่สังคมไทย. กรุงเทพฯ: โกมลคีมทอง. หน้า (10)-(22).

สุรชาติ เลาบริพัตร. 2544. ทางรอด: วิกฤตและทางออกของปัญหาการระบาด
ยาบ้า. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: กองประสานการปฏิบัติการบำบัดรักษา
ผู้ติดยาและสารเสพติด.

ภาษาอังกฤษ

Barker, Chris. 2000. **Cultural Studies: theory and Practice**. London: Sage
Publications.

Charmaz, Kathy. 2003. “Grounded Theory: Objectivist and Constructivist
Method” in Denzin Norman K., ed. **Handbook of Qualitative Research**.
London: Sage Publications. Page 249-291.

- Danaher, Geoff, Schirato, Tony and Webb, Jen. 1998. **Understanding Foucault**. London: Harmondsworth: Penguin Books: Sage Publication.
- Foucault, Michel. 1972. **The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language**. New York: Pantheon Books.
- Foucault, Michel. 1987. "The Use of Pleasure" in **The History of Sexuality Volume 2**.
- Goode, Erich. 1999. **Drugs in American Society**. 5nd ed. United States: McGraw-Hill College.
- Granfield, Robert and Cloud William. 1999. **Coming Clean : Overcoming Addiction with Treatment**. New York: New York University Press.
- Hacking, Ian. 1986. "Self-Improvement" in Hoy Couzens David, ed. **Foucault: A Critical Reader**. Oxford:Blackwell. Page 235-240.
- Herbert, Blumer. 1969. **Symbolic interactionism:perspective and method**. Englewood Cliff, N.J.:Pretice-Hall.
- Joel M, Charon. 1993. **Symbolic interactionism: An Introduction, An Interpretation, An Integration**. Englewood Cliff, N.J.:Pretice-Hall.
- Nilson, Herman. 1998. **Michel Foucault and the Games of Truth**. Translated by Rachel,Clark. Great Britain: Antony Rowe Ltd.